

Uvodnik k »furlanski« številki

Spoznaj svojega soseda, da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji. Te zlepljene zapovedi se kaže držati upoštevaje vse pomene in podpomene besede *sosed*, torej na domačem dvorišču, v stolpnici, v šolski klopi in morda še zlasti na narodnih mejah. Ne vem, v koliki meri so naši predniki dejansko živeli po tem načelu, verjetno malo da in malo ne, odvisno pač od posameznikovih potreb in dometa. Vskovrstni stiki med romanskimi in slovenskimi prebivalci na obeh straneh meje pa so bili vsekakor bogati in vzajemni, kot sklepamo iz velikega števila romanskih priimkov na našem zahodu in slovenskih na romanskem severovzhodu. Priimkov, ki v veliki meri odsevajo mešane zakone in povsem naravno asimilacijsko moč večinskega prebivalstva ene ali druge strani. Potrjujejo jih tudi mnoge prevzete besede, ki jih je zaradi že v antiki ustaljenih smeri kulturnih tokov razumljivo več v slovenščini kot v sosednjih romanskih idiomih. A tudi naše besede so našle pot proti zahodu, kar je dokaz, da je bilo zanimanje za drugače govoreče sosede na tem območju v preteklosti vzajemno.

Yuval Noah Harari ima nedvomno prav, ko piše, da je tako rekoč edina stalnica v zgodovini homo sapiensa združevanje, od družine, rodov, plemen in njihovih zvez, prek mest in imperijev do narodov, stomilijonskih držav in njihovih zvez, od družinskih znakov za sporazumevanje do sofisticiranih jezikov, utemeljenih na vedno bolj enotni kulturi in načinu razmišljanja, ki se vzajemno pogojujejo. A do svetovne monokulture je še daleč. Današnji homo selfi, kot je zahodno vejo sapiensa bistrourmno krstila Sara Špelec, si ne bo zlahka dovolil odtujiti niti svoje komoditete niti plitkosti, zato se bo konvergentni razvoj verjetno tudi tokrat spotaknil in obrnil v divergentnega. Poznavanje lastne in sosedove zgodovine je v takih preobratih ključnega pomena, saj prav razumevanje sebe in svoje zgodovinske osnove ter razumevanje in posledično sprejemanje drugih z drugačnim zgodovinskim in kulturnim ozadjem, drugačnim dojemanjem sveta, lahko prepreči kataklizme, kakršne so naši predniki doživeli v krvavem 20. stoletju.

Znanje je večrazsežnostni mozaik dejstev in njihovih interpretacij. Letošnja številka Izvestja se osredinja osvetliti tisti kamenček tega mozaika, ki predstavlja slovensko-furlanske odnose v preteklosti in sedanjosti. Odnose s tistimi našimi zahodnimi sosedi, ki jim v omikanem govoru niti v osrednji Sloveniji ne rečemo več Italijani, kakor tudi nam v omikani govorici naših zahodnih sosedov ne rečejo več Slovani, saj je današnji čas kljub protirazsvetljskim težnjam vendarle vsaj deklarativno naklonjen natančnemu pojmovanju stvari, reči in entitet.

Prof. dr. Marko Snoj, izr. član SAZU
Predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Editoriâl pal numar “furlan” di Izvestja

Cui che al cognòs il so vicin al víf a dilunc e al sta ben su la tiere. Chescj principis tacâts un daûr di chel altri si viôt che a valin simpri, tignint a ments ducj i sens, fin chei secundaris, da la peraule *vicin*: sedi inte cort di cjase sedi intun cjasament sedi tal banc di scuele e magari inmò di plui tal confin de nazon. No sai in ce misure che i nestrîs vons a viverin respitant pardabon chel sproç; salacor un pôc sì e un pôc no, daûr po des dibisugnis e de intensitât dal contat di ognidun di lôr. Par altri i contats di ducj i nivei, che ju verin di une bande e di chê altre dal clap i abitants tant romanics che slovens, a forin bondants e mutuâi: e je la conclusion che o gjavîm dal numar alt di nons di famee romanics tal nestrî ocident e slovens tal teritori romanic nord-orientâl. Si trate di nons che pal plui a rivochin fameis miscliçadis e ciert la fuarce di assimilazion de maiorance di une o di chê altre bande. Une conferme e ven ançe di cetantis peraulis imprestadis che si cjatin, par vie des corints culturâls inviadis bielzà inte antichitât, si capîs, plui intal sloven che intai idioms romanics vicins. Po a son ançe nestrîs peraulis che a àn fat la strade dal ovest; ven a stâi che l’interès par di chei vicins che ta chel istès teritori a fevelavin diviers al jere mutuâl.

Yuval Noah Harari al à fûr di dubi reson di scrivi che di costantis, in pratiche, inte storie dal homo sapiens e je dome chê da la socializazion: tacant cu la famee, i clans, lis tribûs, magari federadis, par lâ indenant cu lis citâts e i imperis e finile cu lis nazions, i stâts cun centenârs di milions di citadins e lis lôr aleancis, e po passant dai segns di famee a lis lenghis sofisticadis, nassudis su la fonde di une culture ogni dì plui avuâl e di un mût di pensâ che si sburtin un cul altri a progredî; purpûr la monoculture mondiâl e je ancjemò lontane di vignî. In dì di vuê l’homo selfi (cussì sutîl tal batiâlû e à vut stât Sara Špelec), e sarà dure che si lassi alienâ tant il so benstâ che la sò superficialitât; pluitost ançe cheste volte la evoluzion convergjente si inçopedarà e si stramudarà inta chê divergjente. Cognossi la nestre storie e chê dai vicins al à pai stramudaments di cheste sorte un valôr clâf, stant che juste il fat di capî noaltris e la nestre fonde storiche, parie cul capî e ameti chei altris che a àn daûrsi un altri cuadri storic e culturâl e un altri mût di cjoli il mont, al pues impedî cataclismis de fate di chei che i nestrîs vons ju àn vivûts tal insanganât secul XX.

La cognossince e je un mosaic pluridimensionâl di fats cu lis sôs interpretazions. Il numar di «Izvestja» di chest an si concentre intal sclari chê tessarute dal mosaic che e figure i rapuarts slovenofurlans di une volte e di cumò; a son i rapuarts cun chei vicins nestrîs occidentâi che intal discors dai studiâts nancje inte Slovenie di mieç no ur disin plui Italians, compagn che nancje inte fevele dai studiâts li dai nestrîs vicins occidentâi non nus disin plui Sclâfs. Di fat il nestrî timp, biel che no mancjn discors antiiluminiscj, al à chê di clamâ cun tiermins esats lis robis, lis realtâts e lis entitâts.

Prof. dr. Marko Snoj, membri straordinari de Academie Slovene des Sciencis e Arts (SAZU)
President dal Istitut pe Lenghe Slovene «Fran Ramovš» dal Centri di Ricercje Sientifiche de SAZU